

Maanmittarin elämää 1800-luvun Pohjois-Suomessa

TURPEINEN, OIVA (2008). *Anders Lönnbohm. Maanmittari ja runoilijoiden isä*. 247 s. Amanita, Tampere.

Professori Oiva Turpeisen teos käsittelee komissiomaanmittari Anders Lönnbohmin (alun perin Mustonen, 1824–1890) elämää ja työtä Kainuun seudulla autonomian ajan keski- ja loppuvaiheessa. Lönnbohm oli ”rivimaanmittari”, mutta yksi hänen 11 lapsestaan, Eino Lönnbohm (myöhemmin Leino), nousi kansallisten merkkihenkilöiden joukkoon. Myös toinen poika, Kasimir, oli runoilija, mutta ei veljensä kaltainen suurmies.

Teoksen keskipisteessä ovat Lönnbohmin elämä, työ ja kotitalo Hövelön vaiheet. Kirja perustuu vankkaan lähdeaineistoon ja sen 90-sivuissa liiteosassa selvitetään seikkaperäisesti tilastojen avulla Lönnbohmin maanmittaustyöt, niihin käytetty aika ja niistä saadut tulot. Tämän kvantitatiivisen aineiston lisäksi teoksessa on vahva laadullinen elementti, joka perustuu Lönnbohmin kirjeenvaihtoon. Turpeisen käyttämä tutkimuskirjallisuus on koherentti kokoelma Kainuuta käsittelevää kotimaista tutkimusta.

Lönnbohmin aktiivinen toiminta maanmittarina ajoittuu autonomian ajan jälkipuoliskon merkittävään yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen murroskohtaan. Kaskitalous joutui 1800-luvun puolivälissä törmäyskurssille maan pohjoisosiin rataverkon ja Oulujärven höyrylaivaliikenteen mukana edenneen metsäteollisuuden kanssa. Parantuneiden liikenneyhteyksiä myötä myös Kainuun seuduilla kannatti kuljettaa puuta sahateollisuuden tarpeiksi. Pohjoisen puolelle syntynyt kantohintamullisti koko alueen elämän. Metsiä alettiin jakaa Kainuussa vuonna 1841 käynnistyneen isojaon yhteydessä. Suurhanketta toteuttamaan tarvittiin maanmittareita.

Maanmittarien saaminen alalle ja varsinkin Kainuun korkeudelle oli vaikeaa. Maanmittarin työ oli kovaa ja huonosti palkattua, eikä metsissä räppimisen katsottu olevan virkamiehen arvolle sopivaa. Maanmittarivajeen takia silloinen maanmittauslaitos joutui laskemaan pätevyyskynnystä. Alalle pääsi erioikeuksien turvin myös ilman akateemista koulutusta. Lönnbohm kuului tähän eakateemisten maanmittarien joukkoon. Näihin aikoihin maanmittaustekniikka muuttui kylien vaiheilla tehdystä mittapöytämittauksesta syvälle metsiin ja erämaihin ulottuvaksi kartoitustoiminnaksi, johon sisältyi selkälinjoiden ja tähystyslinjojen aukaisemista raivaamalla. Lönnbohm oli myös aukaisemassa Suomen ja Arkangelin kuvernementin välistä metsitynyttä rajalinjaa. Rajanaukaisu olivat raskasta työtä, ja maanmittari tarvitsi avukseen kymmenhenkisen kantajajoukon. Erämaahan kuljetettiin laitteita, asiakirjoja, elintarvikkeita, työkaluja ja majoitteita. Kuukausien työ oli hankalaa jo elintarvikkeiden heikon saatavuuden takia.

Myös sääty-yhteiskunta oli näihin aikoihin murruksessa. Virkamiehet eivät vielä olleet eriytyneet omaksi

ryhmäkseen, vaikka juuri näihin aikoihin maanmittarien kaltaisten eri puolilla maata yksin liikkuvien virkamiesten ammatti-identiteetti alkoi muodostua. Tähän vaikutti muun muassa lehdistön tuoma julkisuus, jota myös maanmittarit tai toimitusten asianosaiset – luku- ja kirjoitustaitoiset talonpojat – osasivat käyttää hyväkseen. Maanmittarien yhteenkuuluvuuden tunnetta lisäsi 1880-luvulla syntynyt maanmittausalan ensimmäinen ammattilehti, *Suomen Maanmittariyhdistyksen Aikakauskirja*.

Taloudellisesti maanmittarikunta ei vielä ollut eriytenyt omaksi ”säädykseen” ja Lönnbohmin harjoitti virkansa lisäksi maataloutta. Virkatalon merkitys kasvoi

varsinkin 1860-luvun suurina nälkävuosina. Elannon saaminen pieneltä runsasväkiseltä maatilalta oli kuitenkin vaikeaa, ja Hövelössäkin asui toistakymmentä ihmistä. Tilojen jakaminen pienempiin osiin oli tietyn rajoituksen jo sallittua, mutta harvinaista jakoihin liittyneiden kustannusten takia. Väestöhistoriallisesti elettiin muutoksen kynnyksellä. Väestö kasvoi, mutta kuolleisuus oli nälkävuosia lukuun ottamatta jo vähentynyt lääketieteen kehittyessä. Mainittakoon, että Hövelössä asui ennen Lönnbohmeja Elias Lönnrot lääkärintointaan hoihtaessa.

Turpeinen analysoi erityisen tarkkaan Lönnbohmin työtä maanmittarina. Kuvaus tuo mieleen taloudellisten vaikeuksien alla elävän yrittäjän nyky-Suomessa. Lönnbohmin elämä muuttui loppuvaiheessa murhenäytelmäksi. Jatkuvien taloudellisten paineiden alla eläminen vei terveydenkin. Syynä oli maanmittarien palkkausjärjestelmä. Maanmittarit joutuivat tekemään kuukausia tai jopa vuosia töitä ilman palkkaa. Maanmittaustoimituksia tehtiin ennakkomaksujen turvin, tulevan tulon kustannuksella. Kaikkensa peliin laittaneen maanmittarin kannalta uhkapelin jännittävin hetki oli revisioutilaisuus, jossa ylihallituksen revisori kävi hiuksia halkoen läpi maanmittarin laskut. Lönnbohmin tapauksessa oli pikemminkin sääntö kuin poikkeus, että laskutettavasta summasta katosi revisiossa ”perusteettomina” suuri osa. Saatavat jäivät mitättömän pieniksi. Olisi kiinnostavaa tietää, missä määrin Lönnbohmin tapaus on yleistettävissä. Oliko Lönnbohm joutunut ylihallituksen virkamiesten silmätikoksi niin kuin vaikuttaa, ja jos oli niin miksi? Oliko kyseessä uhmakkaasti suomen kielellä valituskirjeitä kirjoittaneen Lönnbohmin ”asennevika” ylihallitusta kohtaan, vai se, että hän oli valmistunut alalle valmistunut erivapauksin? Näihin kysymyksiin Turpeinen ei ota kantaa.

Lönnbohmin taloudellisen perikadon ja sairastumisen sinetöi eräs mittaus, jonka hän joutui silmätautiin johtuen teettämään säädösten vastaisesti epäpätevällä apumiehellä. Asiasta nousi suuri koku paikallisuudessa lehdistössä. Sijajensa käyttö maanmittaustoimituksessa on historiallisesti mielenkiintoinen yksityiskohta, sillä apu-

laisten käyttöön maanmittaustöissä yritettiin puuttua jo 1600-luvulla. Lönnbohmin silmäsairauskin oli maanmittarien vuosisatainen ammattisairaus. Tuntikausien tähtäämiset diopteriin ja kynttilän tai öljylampun valossa tehdyt pikkutarkat karttatyöt sisätiloissa veivät monen maanmittarin näön.

Teos ei ole kronologinen elämäkerta, vaan tiettyjä teemoja, kuten Hövelön talon vaiheita tarkastellaan kootusti. Rakenne toimii, mutta tietyt luvut, kuten ”Kiista Hövelön kalavesistä” ja ”Lönnbohm maanviljelijänä” jäävät irrallisiksi. Ne olisi voinut käsitellä alussa samassa luvussa. Lönnbohmeja oli paljon saman katon alla, ja välillä joutuu palaamaan alkuun selvittämään, kenestä Turpeinen milloinkin kirjoittaa. Henkilöluettelo selityksineen, tai sukulaisuussuhteita valaiseva kaavio, olisi tukenut lukemista, kuten myös Pohjois-Suomen kartta, joka olisi kuvannut Pohjois-Suomessa toimineen maanmittarin

laajan työmaan. Nyt karttoja on käytetty lähinnä kuvitukseksi. Niitä olisi voinut hyödyntää enemmän esimerkiksi maanmittaustekniikan ja kartanteon näkökulmasta. Autonomisen Suomen maanmittauksen keskusorganisaatiota, Maanmittauksen ja metsänhoidon ylihallitusta (1851–1863) ja Lönnbohmin kaltaisen komissiomaanmittarin asemaa olisi myös voinut valottaa jonkin verran, kuten maanmittaustekniikkaa ja maanmittarin käytännön työtäkin.

Teos on ennen kaikkea merkittävä lisä virkamiesten elämää ja toimintaa käsittelevään mikrohistorialliseen tutkimukseen. Samalla se täydentää Kainuun paikallishistorian tutkimusta ja jatkaa täten Turpeisen omaa tuotantoa.

MIKKO HUHTAMIES

*Historian laitos,
Helsingin yliopisto*